

Sygn. akt VU 285/15

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 maja 2016 roku

Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim, Wydział V Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w składzie:

Przewodniczący SSO Beata Łapińska

Protokolant stażysta Bożena Sobczyk

po rozpoznaniu w dniu 20 kwietnia 2016 roku w Piotrkowie Trybunalskim na rozprawie

sprawy z wniosku J. S.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Z.

o prawo do emerytury górniczej

na skutek odwołania J. S.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Z.

z dnia 5 grudnia 2014 r. sygn. (...) SP (...)

oddala odwołanie.

Sygn. akt VU 285/15

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 5 grudnia 2014 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Z. na podstawie przepisów ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych odmówił wnioskodawcy J. S. przyznania prawa do emerytury górniczej wskazując, że nie spełnił on warunków do jej uzyskania. Organ rentowy stwierdził, że wnioskodawca nie udowodnił żadnego okresu pracy górniczej. Wnioskodawcy nie zaliczono do pracy górniczej okresów od dnia 16 grudnia 1986 roku do dnia 16 listopada 2006 roku, gdyż zdaniem ZUS stanowiska: kierowca, kierowca – mechanik, kierowca prowadzący stale samochód ciężarowy 13 – 20 ton, kierowca samochodów ciężarowych członowych powyżej 20 ton nie figurują w załączniku nr 2 do Rozporządzenia Ministra Pracy z dnia 23 grudnia 1994 roku w sprawie określenia niektórych stanowisk pracy górniczej. ZUS nie zaliczył także okresu pracy od 17 listopada 2006 roku do nadal na stanowisku kierowcy – operatora samochodu sprzętu technicznego na odkrywce, argumentując przy tym, iż wnioskodawca wykonywał takie same czynności jak przed 17 listopada 2006 roku.

Powyższą decyzję zaskarżył pełnomocnik wnioskodawcy w dniu 14 stycznia 2015 roku, wnosząc o jej zmianę i przyznanie wnioskodawcy prawa do emerytury górniczej, a także o zasądzenie kosztów postępowania z uwzględnieniem zastępstwa procesowego według norm przepisanych. W uzasadnieniu odwołania podniósł, że wnioskodawca w okresach wskazanych w decyzji, to jest od 16 grudnia 1986 roku do nadal jest zatrudniony na odkrywce kopalni węgla brunatnego przy obsłudze podestu ruchomego i żurawia. Pełnomocnik wskazał, iż wnioskodawca zajmuje się wymianą zestawów krążników, wymianą silników, przekładni, płyt gąsiennicowych oraz dokonuje załadunku i wyładunku części zamiennych do remontu maszyn podstawowych.

W związku z powyższym stwierdził, iż zasadne jest przyjęcie, że wnioskodawca wykonywał we wskazanym okresie i nadal wykonuje pracę górniczą w rozumieniu art. 50c ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z FUS, wskazaną pod poz. 6 załącznika nr 2 do wyżej wymienionego rozporządzenia.

ZUS podtrzymał swe stanowisko w sprawie i wniósł o oddalenie odwołania.

Postanowieniem z dnia 18 lutego 2015 roku w sprawie VIII U 214/15 Sąd Okręgowy w Gliwicach stwierdził swoją niewłaściwość i przekazał sprawę do rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Piotrkowie Tryb. – Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych zgodnie z właściwością miejscową i rzeczową.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych ustalił co następuje:

J. S., urodzony w dniu (...) 1963 roku, wystąpił w dniu 1 lipca 2014 roku z wnioskiem o przyznanie prawa do emerytury górniczej. Wnioskodawca złożył wniosek o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu, na dochody budżetu Państwa.

(dowód: wniosek o emeryturę k. 2-5 w aktach ZUS)

ZUS nie zaliczył wnioskodawcy do pracy górniczej żadnych okresów zatrudnienia.

(okoliczność niesporna)

Od dnia 16 grudnia 1986 roku do chwili obecnej J. S. zatrudniony jest w (...) w R., obecnie (...) S.A. Oddział (...) z siedzibą w R..

(dowód: świadectwo wykonywania pracy górniczej k. 8 w aktach ZUS)

W umowach o pracę z dnia 16 grudnia 1986 roku i 30 grudnia 1986 roku oraz angażach wystawianych wnioskodawcy pracodawca wskazywał, że pracował on w oddziale Rs - 3: na następujących stanowiskach

- od dnia 16 grudnia 1986 roku do dnia 31 stycznia 1993 roku jako kierowca;
- od dnia 1 lutego 1993 roku do dnia 31 maja 1994 roku jako kierowca – operator podnośnika montażowego;
- od dnia 1 czerwca 1994 roku do dnia 31 grudnia 1998 roku jako kierowca mechanik;
- od dnia 1 maja 1999 roku do dnia 31 marca 2006 roku jako kierowca prowadzący stale samochód ciężarowy 13 – 20 ton;
- od dnia 1 kwietnia 2006 roku do dnia 16 listopada 2006 roku jako kierowca samochodu ciężarowego członowego powyżej 20 ton;
- od dnia 17 listopada 2006 roku do nadal jako kierowca – operator samochodowego sprzętu technicznego na odkrywce;

(dowód: umowa o pracę z dnia 16 grudnia 1986 roku, k. 1, umowa o pracę z dnia 30 grudnia 1986 roku, k. 6, angaże, k. 7, 8, 9, 10, 13, 14, 16, 17, 23, 38, 42, 43 akt osobowych część B, protokół z posiedzenia Komisji weryfikacyjnej z dnia 8 lutego 2013 roku, k. 29 akt ZUS)

Powołana przez pracodawcę odwołującego Komisja Weryfikacyjna określiła, że wnioskodawca w okresie od dnia 16 grudnia 1986 roku do 31 grudnia 1988 roku oraz od 1 maja 1990 roku do 31 grudnia 1998 roku pracował jako kierowca – operator samochodowego sprzętu technicznego na odkrywce, to jest na stanowisku wymienionym pod poz. 6 załącznika nr 2 rozporządzenia w sprawie określenia niektórych stanowisk pracy górniczej. Natomiast wedle ustaleń Komisji w okresie od 1 stycznia 1989 roku do 30 kwietnia 1990 roku odwołujący pracował w warunkach szczególnych

jako kierowca samochodu ciężarowego o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony. Jako podstawę wyżej wymienionych ustaleń wskazano treść angaży znajdujących się w aktach osobowych wnioskodawcy oraz potwierdzeń Członków Komisji.

(dowód: protokół z posiedzenia Komisji Weryfikacyjnej k. 29, 29v akt ZUS)

W dniu 17 czerwca 2014 roku pracodawca wystawił wnioskodawcy świadectwo wykonywania pracy górniczej, w którym wskazał, że w okresie zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał on pracę górniczą:

- od 16 grudnia 1986 roku do 31 grudnia 1988 roku na stanowisku kierowcy – operatora samochodowego sprzętu technicznego na odkrywce, wymienionym w załączniku nr 2, poz. 6 rozporządzenia (...) z dnia 23 grudnia 1994 roku;

- od 1 maja 1990 roku do nadal na stanowisku kierowcy – operatora samochodowego sprzętu technicznego na odkrywce, wymienionym w załączniku nr 2, poz. 6 rozporządzenia (...) z dnia 23 grudnia 1994 roku.

(dowód: świadectwo wykonywania pracy górniczej k. 8 akt ZUS)

Odwołujący przez cały okres zatrudnienia pracował jako kierowca – operator sprzętu technicznego. Jeździł (...), J., T., R.. Był też operatorem podnośnika montażowego i żurawia. Początkowo sterował na zewnątrz przy wysięgniku, a później w kabinie operatora. Po stawieniu się do pracy tankował samochód ciężarowy i jechał do wyrobiska. Pojazd był wyposażony w podnośnik montażowy. Podnośnik był wykorzystywany do przemieszczania mechaników – pracujących w oddziale NZ. Do obowiązków wnioskodawcy należało podnoszenie pracowników, części sprzętu i narzędzi. Mechanicy oddziału NZ dokonywali remontów maszyn podstawowych.

Odwołujący osobiście nie uczestniczył w takich remontach. Jego praca polegała na podnoszeniu pracowników oddziału NZ do około 30 metrów w górę. Odwołujący wykonywał także pracę operatora żurawia i w związku z tym angażem podawał elementy konstrukcji potrzebne do przeprowadzenia remontu. Wnioskodawca dostarczał mechanikom silniki do wymiany, koła czerpakowe, przekładnie, zestawy krążników oraz płyty gąsiennicowe.

Wszystkie wskazane wyżej prace wnioskodawca wykonywał na terenie odkrywki. Wnioskodawca nigdy nie był mechanikiem ani nie obsługiwał koparek, które wydobywały złoża. Z adnotacji działu kadr na wniosku o nadanie stopnia górniczego wynika, że odwołujący nie wykonywał prac na stanowisku górniczym.

(dowód: częściowo zeznania wnioskodawcy, od minuty 03:06 do 14:47 oraz od minuty 14:47 do minuty 16:12, zeznania świadków M. M., od minuty 24:29 do minuty 31:22, M. K. od minuty 31:22 do minuty 37:54, A. K. od minuty 37:54 do minuty 43:59, częściowo T. N. od minuty 43:59 do minuty 46:57, W. W. od minuty 46:57 do minuty 49:35, protokół z rozprawy z dnia 2 grudnia 2015 roku. k. 29 – 31 akt sprawy, wnioski o nadanie stopnia górniczego k. 24 w aktach osobowych część (...))

Sąd Okręgowy ocenił i zważył co następuje :

Odwołanie nie zasługuje na uwzględnienie.

Przesłanki nabycia prawa do emerytury górniczej określa ustawa z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jedn. Dz. U. z 2015r., poz. 748 ze zm.), zwanej dalej ustawą. Zgodnie z art. 50 a ust. 1 ustawy emerytura górnicza przysługuje pracownikowi, który spełnia łącznie następujące warunki:

- 1) ukończył 55 lat;
- 2) ma okres pracy górniczej wynoszący łącznie z okresami pracy równorzędnej co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn, w tym co najmniej 10 lat pracy górniczej określonej w art. 50c ust. 1 ustawy;
- 3) nie przystąpił do otwartego funduszu emerytalnego albo złożył wnioski

o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu, na dochody budżetu państwa.

Wiek emerytalny wymagany od pracowników: kobiet mających co najmniej 20 lat, a mężczyzn co najmniej 25 lat pracy górniczej i równorzędnej, w tym co najmniej 15 lat pracy górniczej, o której mowa w art. 50c ust. 1 ustawy, wynosi 50 lat (art. 50 a ust. 2).

Przepis z art. 50b ustawy stanowi, że przy ustalaniu prawa do emerytury górniczej uwzględnia się okresy pracy górniczej i pracy równorzędnej z pracą górniczą, będące okresami składkowymi lub nieskładkowymi w rozumieniu ustawy, z tym że okresy pracy górniczej i pracy równorzędnej z pracą górniczą uwzględnia się, jeżeli praca ta wykonywana była co najmniej w połowie wymiaru czasu pracy. Z kolei w myśl art. 50 c ust. 1 pkt 4 ustawy za pracę górniczą uważa się zatrudnienie na odkrywce w kopalniach siarki i węgla brunatnego przy ręcznym lub zmechanizowanym urabianiu, ładowaniu oraz przewozie nadkładu i złoża, przy pomiarach w zakresie miernictwa górnictwa oraz przy bieżącej konserwacji agregatów i urządzeń wydobywczych, a także w kopalniach otworowych siarki oraz w przedsiębiorstwach i innych podmiotach wykonujących roboty górnicze dla kopalń siarki i węgla brunatnego, na stanowiskach określonych w drodze rozporządzenia przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw gospodarki i ministrem właściwym do spraw Skarbu Państwa.

Rozporządzeniem, o którym mowa wyżej, jest rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 23 grudnia 1994 roku w sprawie określenia niektórych stanowisk pracy górniczej oraz stanowisk pracy zaliczanej w wymiarze półtorakrotnym przy ustalaniu prawa do górniczej emerytury lub renty (Dz. U. z 1995r., nr 2, poz. 8), zwane dalej rozporządzeniem. Zachowało ono moc na podstawie art. 194 ustawy w zakresie, w jakim jego przepisy nie są sprzeczne z aktem normatywnym wyższego rzędu.

Nie powinno budzić wątpliwości, iż oceniając, czy ubezpieczony wykonywał prace górniczą, nie można skupiać się wyłącznie na nazwie zajmowanego przez niego stanowiska pracy, ale należy badać, jakie czynności wykonywał on w okresie, który poddawany jest badaniu. Tym samym nie ma jednak również decydującego znaczenia dokonana przez pracodawcę kwalifikacja zajmowanego przez konkretnego pracownika stanowiska, jak i ewentualna zmiana tej kwalifikacji na podstawie protokołu komisji weryfikacyjnej. O uznaniu pracy za pracę górniczą w rozumieniu omawianych przepisów nie decyduje bowiem treść wymienionych dokumentów, ale charakter czynności faktycznie wykonywanych przez pracownika (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 25 marca 1998 roku, II UKN 570/97, OSNAPiUS 1999/6/213, z dnia 22 marca 2001 roku, II UKN 263/00, OSNAPiUS 2002/22/553).

Jak zauważył Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 28 kwietnia 2010 roku (I UK 339/09, LEX nr 607444), zasady nabywania prawa do emerytur górniczych odbiegają od zasad obowiązujących powszechnie, co wynika z charakteru pracy górniczej, angażującej we wzmożonym stopniu siły fizyczne i psychiczne zatrudnionych. Z tego powodu ustalając ogólne zasady nabywania prawa do górniczej emerytury ustawodawca z jednej strony uznał, że do zaliczenia pracy górniczej do okresu, od którego zależy nabycie prawa do emerytury wystarczające jest, jeżeli praca ta była wykonywana co najmniej w połowie wymiaru czasu pracy (przytoczony art. 50b ustawy), z drugiej natomiast - uznał za pracę na odkrywce w kopalniach siarki i węgla brunatnego tylko zatrudnienie łączące się z wykonywaniem czynności o określonym charakterze i na wyszczególnionych w rozporządzeniu stanowiskach pracy. Jest to w pełni uzasadnione, jeśli uwzględni się charakter zatrudnienia na odkrywce. Z uwagi na warunki jego wykonywania i stopień bezpieczeństwa, wpływające na obciążenie fizyczne i psychiczne, nie może równać się ona z charakterem zatrudnienia pod ziemią.

W związku z powyższym przepisy normujące zasady nabywania prawa do emerytury górniczej muszą być wykładane ściśle, przede wszystkim przy uwzględnieniu ich wykładni gramatycznej, zaś dla oceny charakteru pracy górniczej nie mogą mieć decydującego znaczenia ani zakładowe wykazy stanowisk, ani protokoły komisji weryfikacyjnej kwalifikujące określone zatrudnienie jako pracę górniczą.

Z brzmienia cytowanego art. 50c ust. 1 pkt 4 omawianej ustawy wynika bowiem, że w jego rozumieniu pracą górniczą jest wyłącznie zatrudnienie przy pracach bezpośrednio łączących się z procesami związanymi z wydobywaniem kopalin, polegającymi na pozyskiwaniu złóż siarki i węgla brunatnego na odkrywce, a zatem zatrudnienie przy pracach ściśle górniczych, do których zaliczono roboty górnicze przy urabianiu i ładowaniu (w tym strzałowe i odwadniające), roboty transportowe przy przewozie nadkładu i złoża, miernicze oraz bieżące prace konserwacyjne utrzymujące sprawność techniczną agregatów i urządzeń wydobywczych. W konsekwencji, ani rozporządzenie wykonawcze, ani tym bardziej wewnętrzne zarządzenia pracodawcy nie mogą przyznawać ubezpieczonym większych uprawnień niż uczynił to ustawodawca.

Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, że o uznaniu zatrudnienia jako pracy górniczej nie przesądza nazwa stanowiska, użyta w wydanym przez pracodawcę świadectwie wykonywania pracy górniczej, odpowiadająca nomenklaturze zawartej w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Socjalnej, lecz pozytywna weryfikacja dokumentu pod kątem zgodności rzeczywiście wykonywanej przez pracownika pracy z ustawowymi wymaganiami (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2010 roku, I UK 30/10, LEX nr 590314).

W niniejszej sprawie organ rentowy stwierdził, że wnioskodawca, który w dniu (...) 2013 roku ukończył 50 lat, złożył wniosek o przekazane środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu, na dochody budżetu państwa. Nadto ZUS wskazał, że odwołujący nie udokumentował żadnego okresu pracy górniczej i równorzędnej, co skutkowało koniecznością odmowy przyznania mu prawa do emerytury górniczej.

Tymczasem dla nabycia prawa do emerytury górniczej wnioskodawca powinien wykazać co najmniej 25 lat pracy górniczej i równorzędnej, w tym co najmniej 15 lat pracy górniczej, o której mowa w art. 50c ust. 1 ustawy (art. 50 a ust. 2).

W świetle dokonanych powyżej rozważań należy odnieść się do stanowiska Komisji Weryfikacyjnej powołanej u pracodawcy. Komisja stwierdziła, że wnioskodawca w okresie od dnia 16 grudnia 1986 roku do dnia 31 grudnia 1988 roku oraz w okresie od dnia 1 maja 1990 roku do dnia 31 grudnia 1998 roku pracował jako kierowca – operator samochodowego sprzętu technicznego na odkrywce, tj. na stanowisku wymienionym pod poz. 6 załącznika nr 2 rozporządzenia. Jako podstawę ww. ustaleń Komisja wskazała treść angażujących się w aktach osobowych wnioskodawcy, które nie wskazywały przecieź na wykonywanie przez wnioskodawcę wyżej wymienionej pracy oraz treść potwierdzeń Członków Komisji. Nie powołano żadnych innych dokumentów, czy też oświadczeń świadków.

Reasumując, na podstawie protokołu nie sposób stwierdzić, dlaczego Komisja uznała, że wnioskodawca wykonywał pracę górniczą w okresach od dnia 16 grudnia 1986 roku do dnia 31 grudnia 1988 roku oraz od dnia 1 maja 1990 roku do 31 grudnia 1998 roku.

Pominięto także treść znajdującego się w aktach osobowych odwołującego wniosku o nadanie stopnia górniczego z dnia 3 września 1999 roku, w którym Szygar Oddziałowy, opisując zatrudnienie odwołującego, stwierdził, że wnioskodawca od 1990 roku pracuje jako mechanik – kierowca oraz operator podnośnika montażowego i pomimo krótkiego stażu pracy w tym charakterze jest jednym z lepszych operatorów. Wskazać należy, iż wniosku o nadanie stopnia górniczego również nie można uznać za w pełni wartościowy dowód w sprawie, albowiem wnioskodawca nie był zatrudniony jako mechanik, co sam przyznał składając zeznania na rozprawie.

Mając na uwadze powyższe zastrzeżenia, Sąd Okręgowy uznał, że powyższych dowodów nie można uznać za wiarygodne. Sąd uwzględnił zatem przede wszystkim: zeznania świadków M. M., M. K., A. K., W. W. oraz częściowo zeznania T. N. oraz samego wnioskodawcy.

Z wyżej wymienionych dowodów wynika, że przez cały okres zatrudnienia wnioskodawca był kierowcą - operatorem samochodu ciężarowego, który był wyposażony w zależności od potrzeb w podnośnik montażowy lub żuraw. Odwołujący zajmował się transportem mechaników i sprzętu niezbędnego im do przeprowadzenia remontu maszyn

podstawowych. Wskazać należy, iż obowiązki wykonywane przez wnioskodawcę miały charakter pomocniczy i nie polegały na remontowaniu maszyn podstawowych.

Dostrzeżenia w przedmiotowej sprawie wymaga, że zgodnie z art. 50 c ust. 1 pkt 4 za pracę górniczą uważa się zatrudnienie na odkrywce w kopalni węgla brunatnego przy ręcznym lub zmechanizowanym urabianiu, ładowaniu oraz przewozie nadkładu i złoża, przy pomiarach w zakresie miernictwa górniczego oraz przy bieżącej konserwacji agregatów i urządzeń wydobywczych, na stanowiskach określonych w drodze rozporządzenia. Nawiązując do wyżej wymienionego przepisu podkreślić trzeba, że kierowcę - operatora samochodowego sprzętu technicznego na odkrywce z punktu 6, załącznika nr 2 do rozporządzenia, tylko wtedy można uznać za świadczącego pracę górniczą, gdy na odkrywce w kopalni węgla brunatnego pracował przy urabianiu, ładowaniu oraz przewozie nadkładu i złoża, przy pomiarach w zakresie miernictwa górniczego oraz przy bieżącej konserwacji agregatów i urządzeń wydobywczych.

W ocenie Sądu ubezpieczony nie wykonywał żadnej z tych prac. Otóż z zeznań świadków jak i wnioskodawcy praca odwołującego w spornym okresie polegała na przewożeniu mechaników, a także dostarczaniu elementów niezbędnych do przeprowadzenia remontu. Wobec powyższego uznać należy, iż nie zostały spełnione warunki przewidziane w art. 50 c ust. 1 pkt 4 ustawy. Albowiem wnioskodawca nie pracował przy urabianiu, ładowaniu oraz przewożeniu nadkładu i złoża, pomiarach w zakresie miernictwa górniczego oraz przy bieżącej konserwacji agregatów i urządzeń wydobywczych. Zajmowanie stanowiska wymienionego w rozporządzeniu nie jest zatem wystarczające dla przyznania emerytury górniczej.

Na prymat ustawy nad przepisem wykonawczym wyraźnie zwrócił uwagę Sąd Najwyższy, który zaakceptował tę opisaną wyżej wykładnię, w porównywalnych stanach faktycznych (por. wyrok SN z dnia 28 kwietnia 2010 r., I UK 339/09). Powoływanie się przez pełnomocnika wnioskodawcy na fakt, iż z zeznań świadków i dokumentacji pracowniczej odwołującego wynika, że zajmował stanowisko przewidziane w rozporządzeniu nie ma istotnego znaczenia w przedmiotowej sprawie.

Sąd stwierdził, że nie nazwa stanowiska lecz praca faktycznie wykonywana miała znaczenie dla kwalifikacji pracy jako górniczej. Jednakże nawet gdyby uznać, że wnioskodawca przez cały sporny okres wykonywał pracę operatora sprzętu, to i tak ustawa nie zezwala na przyznanie za wykonywaną przez niego pracę emerytury górniczej.

Pomimo oświadczeń złożonych przez pracodawcę i Komisję Weryfikacyjną nie można zapominać, iż skarżący pracował jako kierowca – operator przewożący mechaników i przydatne im części zamienne, co w rozumieniu ustawy nie jest pracą określoną w artykule 50 c ust. 1 pkt 4 ustawy.

Mając na uwadze powyższe, uznać należy, że wnioskodawca nie wykazał w niniejszym procesie wszystkich przesłanek przyznania prawa do emerytury górniczej.

W świetle powyższego Sąd Okręgowy na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c. orzekł, jak w wyroku.